

BOŽJE OPRAŠTANJE U EVANĐELJU PO LUKI

Dario TOKIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10001 Zagreb
dariatokic@gmail.com

Sažetak

Za Evanđelje po Luki navještaj i ostvarenje Božjeg opraštanja bitan su i naglašeni dio Isusova mesijanskog poslanja. U prvom dijelu članka autor pokazuje u čemu se očituje važnost teme Božjeg opraštanja u Evanđelju po Luki. Ta tema čini veliku inkluziju samog Evanđelja, literarnim izričajem εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Isusovo javno djelovanje na početku je predstavljeno, a time i cjelokupno obilježeno, kao mesijansko poslanje s naglašenom dimenzijom Božjeg opraštanja dvostrukim ἄφεσις navještajem. Osim toga, nastavak Isusova poslanja u poslanju apostola, i kasnije u djelovanju Crkve, identificiran je u navještaju Božjeg opraštanja preko izričaja εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. U drugom dijelu članka prikazani su pojavi teme Božjeg opraštanja kategorizirani u tri skupine: izričiti, uključni i metaforički navještaji.

Cljučne riječi: oproštenje, evanđelje, Evanđelje po Luki, mesijansko poslanje.

Uvod

Kad se govori o Evanđelju po Luki, uobičajeno je, s pravom, naglašavati dimenziju milosrđa Božjega.¹ Pritom se, međutim, nerijetko zaboravlja, ili barem dovoljno ne ističe, da je uvjet mogućnosti Božjeg milosrđa prema ljudima njegovo opraštanje. Naime, da bi Bog uopće htio iskazati milosrđe čovjeku koji

¹ Usp. Adalbert REBIĆ, Krist – objavitelj Božjeg milosrđa u Lukinu evanđelju, u: *Kateheza*, 15 (1993.) 2, 101–109.

ga je grijehom povrijedio, mora mu najprije oprostiti. Isus je donositelj i Božjeg oprostjenja i Božjeg milosrđa. Tako je i među ljudima teško zamisliti da bi bilo tko gajio osjećaje milosrđa prema onome koji ga je povrijedio, ukoliko mu prije toga ne bi oprostio. Zanimljiva je posljedica ove činjenice na praksu Isusovih učenika. Jer dok se često Isusova milosrdna djela ne mogu nasljedovati (npr. čudesna ozdravljenja, oživljavanja, umnažanje kruhova i tome slično), već im se običan čovjek može samo diviti i Bogu na njima zahvaljivati, njegovo opraštanje je nešto konkretno što bi se ipak možda moglo nasljedovati i što čovjeka svakako osposobljava za uzajamno milosrđe u mjeri vlastitih mogućnosti.

Milosrđe je svojstvo koje svoju egzistenciju potvrđuje ponajviše na socijalnoj razini. Opraštanje je kategorija prvenstveno duhovnog reda i zato traži osobni rad na vlastitom duhovnom izgrađivanju, rad koji se ne može narediti ili iznuditi, već mora biti osobno jako motiviran da bi se opraštanje u čovjeku doista moglo i dogoditi. Zato evanđelist Luka prikazuje Božje opraštanje na takav način da čitatelja suptilno uvodi u razmišljanje i o ideji međusobnoga ljudskog opraštanja, gdje Božje opraštanje – kako evanđelist prikazuje da ga je objavio i ostvario Isus Krist – postaje temelj mogućnosti i uzor za uzajamno ljudsko opraštanje.²

1. Važnost teme Božjeg opraštanja u Evanđelju po Luki

Navještaj Božjeg opraštanja mogao bi biti važan strukturalan element kompozicije djela Trećeg evanđelista. Na neizravan način istaknut je u Isusovu nastupnom govoru kao bitan sastavni dio njegova javnog mesijanskog djelovanja (4,16-21), a izravno kao bitno određenje kasnijeg djelovanja Isusovih učenika u vremenu Crkve (24,47). I ne samo po tome.

1.1. *Velika inkluzija: od Ivanova poslanja do poslanja Isusovih učenika*

Treće evanđelje njegov autor započinje i dovršava temom Božjeg opraštanja, stvarajući tako veliku inkluziju koja obilježava cijelo Evanđelje. Pritom je svejedno uzimamo li za početak Evanđelja prvo ili treće njegovo poglavlje.³

² Članak sažeto prikazuje veći dio rezultata objavljenih u doktorskoj disertaciji: Dario TOKIĆ, *Govor o opraštanju u Evanđelju po Luki*, Zagreb, 2006.

³ Izvješće o djetinjstvu (1,5 – 2,52) možda je napisano po dovršetku cijelog Evanđelja i stavljeno na početak kao svojevrsni uvod. »Čini se očitim da je 3,1-2 nekad bio formalni uvod u djelo. [...] Način na koji uvodi pojavu i djelovanje Ivana Krstitelja, pokazuje da je Lukino evanđelje jednom počinjalo na točki na kojoj Markovo evanđelje danas počinje«,

Vjerojatno raniji po vremenu nastanka, početak Evanđelja u trećem poglavlju donosi opis djelovanja Ivana Krstitelja, koji je obišao svu okolicu jordan-sku propovijedajući obraćeničko krštenje »na otpuštenje grijeha«: εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν (3,3).⁴ Riječ je o Božjem opraštanju grijeha za koje je Ivan propovijedao narodu da se treba spremi obraćeničkim krštenjem. Upravo isti motiv nalazimo i u mogućem kasnijem početku Evanđelja, gdje se u okviru Zaharijina hvalospjeva (1,68-79) najavljuje Ivanovo poslanje. Tamo piše da će Ivan pružiti spoznaju spasenja narodu Božjemu »po otpuštenju grijeha njihovih«: ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν αὐτῶν (1,77).⁵ U oba slučaja najava i opis djelovanja Ivana Krstitelja na početku Evanđelja bitno su obilježeni najavom oprostjenja grijeha, gdje je Bog neizrečen, ali podrazumijevan subjekt opraštanja.

Tim izričajima na početku Evanđelja odgovara isti izričaj u zaključku Evanđelja u 24,47. Prigodom posljednjeg susreta uskrslog Isusa sa svojim učenicima, u vidu ispunjenja starozavjetnih obećanja za koje apostoli trebaju biti svjedoci, piše da će u njegovo ime propovijedati obraćenje na otpuštenje grijeha: εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν (24,47).⁶ Time navještaj Božjeg oprostjenja postaje tema koja literarno otvara i zatvara ovo evanđelje, što upućuje na ključni vid pod kojim treba promatrati zapravo cijelo Evanđelje po Luki: u Isusu Kristu Bog je oprostio grešnom čovjeku i omogućio mu pristup u zajedništvo života.

Joseph A. FITZMYER, *The Gospel According to Luke*, I, New York, 1981., 310. Kao zaključak argumentacije na temelju tzv. unutarnje i vanjske kritike isti autor piše: »Sve ovo sugeriira da je Luka sastavio svoje evanđelje počevši s 3,1-2, i nakon što ga je napisao [...] da je tada sastavio izvješće o djetinjstvu«, *Isto*, 311.

⁴ Glagol ἀφίημι i od njega izvedena imenica ἄφεσις za pisca Trećeg evanđelja su tehnički termini za Božje opraštanje. Usp. Dario TOKIĆ, *Govor o opraštanju u Evanđelju po Luki*, 55–57. Zanimljivo je primijetiti da istim izričajem εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν Ivanovo djelovanje opisuje i Mk 1,4 (što nije razvidno u Duda – Fućakovu prijevodu) i što upućuje na to da je riječ o tradicijskom izrazu, a ne o invenciji autora Trećeg evanđelja. Usp. *Isto*, 82.

⁵ U helenističkom grčkom prijedlog εἰς postupno se sve više upotrebljava na mjestima gdje bi u klasičnom grčkom inače stajao prijedlog ἐν. Usp. Max ZERWICK, *Biblical Greek*, Roma, 1994., 33. Riječ je dakle o praktički istim izričajima. Njihova formalna različitost mogla bi se objasniti eventualno ranijim slojem predaje kojoj bi pripadao Zaharijin hvalospjev – jer se u njemu još uvijek ne upotrebljava navedena sintaksa kasnije prakse. Ta mogućnost ne bi trebala biti nevjerovatna budući da su pjesnički oblici (poput Zaharijina hvalospjeva) relativno često zapravo ranijeg datuma nastanka od narativnih okvira u kojima se nalaze unutar djela.

⁶ Postoji i druga inačica čitanja, zasvjedočena u značajnim i brojnim rukopisima, da će se propovijedati »obraćenje i oprostjenje grijeha«: μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Nju slijede i hrvatski prijevodi. Međutim, prijedlog čitanja Nestle – Aland 27. kritičkog izdanja teksta Novoga zavjeta daje prednost najstarijim i iznimno značajnim tekstualnim svjedocima, a to su papirus 75 te Sinajski i Vatikanski kodeks, s gore navedenom inačicom koja potvrđuje istovjetnost izričaja u 3,3 i 24,47. Usp. *Novum Testamentum Graece*, Stuttgart, 1993., 245.

1.2. Bitna sastavnica Isusova mesijanskog poslanja

Isus u Lukinu evanđelju svoje javno djelovanje započinje – nakon krštenja na Jordanu i kušnji u pustinji – javnim nastupom u sinagogi u Nazaretu u kojem je odrastao. Za svoj prvi nastup i predstavljanje javnosti Evanđelist prikazuje kako Isus izabire tekst proročanstva iz Knjige proroka Izaije vezan uz ozračje slavlja jubilejske godine: »... ustane čitati. Pruže mu knjigu proroka Izaije. On razvije knjigu i nađe mjesto gdje stoji napisano...«⁷ Međutim, tekst koji slijedi u Evanđelju nije slobodno navođenje iz Septuaginte, nego »namjerno kršćansko spajanje odvojenih ulomaka kao svjedočanstvo za mesijansko ostvarenje u Isusu«⁸.

Naime, kao takav navedeni Lukin tekst Izaijina proroštva ne možemo naći na jednom mjestu u Svetom pismu Starog zavjeta. Na osnovni tekst iz Iz 61,1s (LXX) – u kojem se ἄφεσις spominje samo u izrazu »proglasiti sužnjima oslobođenje«: κηρύξαι αἰχμαλώτους ἄφεσιν – Evanđelist na koncu 4,18 ispušta izraz »da iscijelim srca slomljena« (a koji stoji u izvornom Iz 61,1c), i dodaje Iz 58,6 »pustiti potlačene na slobodu«: ἀποστείλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει. Tako se jasno očituje Evanđelistova nakana da na račun iscjeljenja dobije dvostruki ἄφεσις navještaj za predstavljanje Isusova javnog djelovanja.⁹

Istina jest da tu riječ treba shvatiti u kontekstu slobode i oslobođenja kao u Knjizi proroka Izaije, ali u kontekstu Evanđelja po Luki ista riječ metaforički nosi smisao oslobođenja od grijeha, tj. Božjeg opraštanja: »Kakvo god da 'oslobođenje' prorokovao postegzilski prorok, postoji samo jedan smisao koji ova imenica ima u Novom zavjetu: uvijek se odnosi na Božje 'oslobođenje' ljudi od spona grijeha, na Božje oproštenje.«¹⁰

Kad se pritom još ima u vidu da je u navođenju Iz 61,1 ispuštena misao s motivom liječenja da bi se uvela još jedna misao s motivom opraštanja, onda se čovjek ne može oteti dojmu da Evanđelistu za Isusov program djelovanja »Isusova ozdravljenja ne nose toliko veliko značenje kao djela njegova naviještanja

⁷ Za Evanđelista Isusov nastupni govor »sadrži na izvjestan način cijelo evanđelje [...] stoga je evanđelje u evanđelju«, Heinz SCHÜRMAN, *Il vangelo di Luca*, I, Brescia, 1983., 396.

⁸ Richard J. DILLON, *From eye-witnesses to ministers of the Word*, Rome, 1978., 136, bilj. 193.

⁹ »Umetak ne dodaje ništa smislu i teško je uočiti zbog čega je dodan, osim ako se možda ne želi naglasiti ideju opraštanja izrazom ἄφεσις«, Ian H. MARSHALL, *The Gospel of Luke*, Exeter, 1978., 184.

¹⁰ Richard J. DILLON, *From eye-witnesses to ministers of the Word*, 137. »Riječ afesis stoji dva puta u r. 18 i naši prevoditelji preriču je kao 'oslobođenje', 'puštanje na slobodu', ali ona kod Luke znači i 'oproštenje', osobito grijeha (usp. Lk 1,77; 3,3; 24,47)«, Mato ZOVKIĆ, *Isus u Evanđelju po Luki*, Sarajevo, 2002., 140.

i opraštanja»¹¹. Tako Evanđelist predstavlja opraštanje kao bitnu sastavnicu Isusova mesijanskog poslanja.¹²

2. Metodološka prezentacija teme opraštanja u Evanđelju po Luki

Kako Evanđelist izlaže temu opraštanja i što o njoj govori predmet je drugog dijela ovog članka. Uočava se množina mjesta na kojima je tema opraštanja prisutna, iako ne uvijek izrijekom. Stoga su uzeti u obzir i tekstovi gdje je opraštanje prisutno kao stvarnost ili poruka na ključan način.

2.1. Izričit navještaj Božjeg opraštanja

Uobičajen glagol za opraštanje u Evanđelju po Luki je ἀφίημι.¹³ O etimologiji ove riječi najznačajniji etimološki rječnici grčkog jezika ne donose nikakvu informaciju.¹⁴ Čini se da u sebi sadrži sliku razrješenja određene napetosti. U usporedbi s ostalim sinopticima, Evanđelje po Luki daleko tješnje veže ἀφίημι s ἁμαρτία kao predmetom oprostjenja,¹⁵ i upotrebljava ga u profanom smislu samo kad slijedi Evanđelje po Marku.¹⁶ Čini se dakle da je u Trećem evanđelju ἀφίημι tehnički termin za *oprostiti*.

Osim toga, izraz ἄφεσις ἁμαρτιῶν pojavljuje se kao posebnost Evanđelja po Luki, ali i Djela apostolskih, i to uvijek u kontekstu propovjedničke djelatnosti naviještanja.¹⁷ Budući da je najvjerojatnije riječ o semitskoj konstrukciji i da se izraz kao takav nikad ne pojavljuje u LXX,¹⁸ njegov nastanak bi se mogao pripisati tradicijama bliskima Ivanu Krstitelju, koje su kasnije preuzeli kršćani. Izraz označava ponudu Božjeg oproštenja svome narodu. Za tu ponudu Ivan

¹¹ Martin RESE, *Alltestamentliche Motive in der Christologie des Lukas*, Gütersloh, 1969., 152.

¹² Složenost uporabe navedenog citata iz Knjige proroka Izaije još je i veća, ali ovdje se činilo prikladnim donijeti samo doprinos u svezi teme opraštanja.

¹³ Usp. Dario TOKIĆ, *Govor o opraštanju u Evanđelju po Luki*, 55–56. ἀφίημι u smislu »oprostiti« nalazi se u Lk 15 puta: 5,20.21.23.24 (Ozdravljenje uzetoga); 7,47a.b.48.49 (Žena grešnica); 11,4a.b (Očenaš); 12,10a.b (Hula na Duha Svetoga); 17,34 (Bratska opomena) i 23,34 (Isus na križu) u dijelu retka za koji nemamo potvrdu nekih značajnih rukopisa.

¹⁴ Usp. Pierre CHANTRAINE, *Dictionnaire etymologique de la langue grecque. Histoire des mots*, Paris, 1968. – 1980.; Hjalmar FRISK, *Griechisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1960. – 1972.

¹⁵ Usp. *Isto*.

¹⁶ Usp. Marie-Joseph LAGRANGE, *Evangile selon St Luc*, Paris, 1941, 417.

¹⁷ Usp. Lk 1,77; 3,3, 24,47; Dj 2,38; 5,31; 10,43; 13,38; 26,18. Osim navedenih mjesta, u cijelom Novom zavjetu isti izraz nalazi se samo još u Mk 1,4 i u Mt 26,28. Usp. Dario TOKIĆ, *Govor o opraštanju u Evanđelju po Luki*, 86.

¹⁸ Usp. Joseph A. FITZMYER, *The Gospel According to Luke*, 224.

Krstitelj priprema narod, Isus Krist je ostvaruje, a učenici je dalje naviještaju kao ostvarenu u Isusu Kristu. Tako izraz ἄφεσις ἁμαρτιῶν u sebi objedinjuje tri vremena povijesti spasenja: vrijeme obećanja, vrijeme ispunjenja obećanja u Isusu Kristu i vrijeme ispunjenja obećanja u Crkvi.

Ostvarenje opraštanja u Isusu Kristu novost je za dotadašnju ekonomiju spasenja. Do Isusa Krista su se prinosele krvne žrtve kao okajnice i pomirnice za grijeh, a s Isusom Kristom, kako ga predstavlja Treće evanđelje, uspostavlja se novi način po kojem Božje opraštanje postaje dostupno ljudima. To se opraštanje pokazuje uvijek u kontaktu s Isusom prvenstveno posredstvom njegove riječi. To je riječ koja ostvaruje ono što govori (ozdravljenje uzetoga u 5,17-26) te osim zdravlja obnavlja čovjeku i njegovo dostojanstvo (žena grešnica u 7,36-50). Naravno, postoji mogućnost promašaja s ljudske strane (neoprostiv grijeh u 12,10), ali s Božje strane dobra volja i mogućnost opraštanja nisu upitne (opraštanje s križa u 23,34).

Kako je u Isusu Kristu Božje opraštanje postalo dostupno i preko čovjeka, tako se i Božje opraštanje treba nastaviti dalje u međusobnom ljudskom opraštanju: »praštajte i oprostit će vam se« (6,37), Očenaš (11,4) i uvjetna zapovijed opraštanja (17,3-4). Sveukupno se deset puta tema opraštanja izrijeком aktualizira, od čega se opraštanje samo jednom odnosi isključivo na međuljudske odnose, a u ostalih devet puta riječ je o Božjem opraštanju ljudima. Time je u omjeru 9:1 naglašenija vjerska dimenzija od moralne dimenzije u pogledu opraštanja u Evanđelju po Luki. Evanđelistu je očito stalo da njegovi čitatelji najprije povjeruju Bogu da im oprašta, pa da bi onda mogli i sami jedni drugima opraštati.

2.2. *Perikope s uključno prisutnom tematikom Božjeg opraštanja*¹⁹

Treće evanđelje ne izražava se uvijek izravno o Božjem oproštenju. U nekoliko slučajeva prisutnost oproštenja možemo zamijetiti po znakovima nadvladanih posljedica grijeha. Narušeni odnosi među osobama svakako su najlakše zamjetljiv znak prisutnosti grijeha, pa se s tim u vezi prisutnost oproštenja grijeha najlakše može zamijetiti u uspostavi grijehom narušenog zajedništva. Ako bi trebalo tu ideju slikovito izraziti, mogla bi za to poslužiti slika grijeha kao bujice koja je razdvojila obale povrijeđenog i povreditelja, te su oproštenje, s jedne i obraćenje, s druge strane temelji za most pomirenja preko kojeg

¹⁹ Usp. Dario TOKIĆ, *Govor o opraštanju u Evanđelju po Luki*, 137.

se uspostavlja zajedništvo. Stoga kad Evanđelist prikaže uspostavu zajedništva grešnika sa Svetim, zajedništvo koje inače nije samo po sebi razumljivo, s pravom se mogu pretpostaviti događaji obraćenja i oprostjenja kao neizravno uključeni u tom događaju.²⁰

Polazeći od upravo iznesenog, mogu se postaviti kriteriji za otkrivanje perikopa koje neizravno sadrže govor o Božjem oprostjenju. Te bi perikope trebale sadržavati sljedeće sastavnice: a) inicijativa s Božje strane – neočekivan poziv Božjeg Pomazanika na uspostavu izvjesnog oblika zajedništva koje nije samo po sebi razumljivo; b) očitovanje neprikladnosti – izričiti oblici negodovanja prisutnih ili drugog očitovanja neprikladnosti ostvarenja toga zajedništva; c) autentično ostvarenje zajedništva – plod obraćenja i oprostjenja, tj. zaključna prisutnost određene promjene na temelju uspostavljenog zajedništva.

Takvih perikopa u Evanđelju po Luki ima četiri. Prva se nalazi na početku Isusova javnog djelovanja, a opisuje poziv prva četiri učenika (5,1-11). Inicijativa kreće s Isusove strane koji od Šimuna traži da uđe u njegov čamac, a potom i da isplove u ribolov. U zajedničkom ribolovu Šimun postaje svjestan razlike koja postoji između njega, grešnika, i – evo ovdje i više od »učitelja« s početka perikope: ἐπιστάτης, u r. 5, postaje κύριος u r. 8. Uz ovu pravu malu ispovijest vjere, Šimun jasno izražava i svoju neprikladnost: »Idi od mene! Grešan sam čovjek, Gospodine.« Isus uključnim opraštanjem uklanja svaku neprikladnost, jer Šimuna i kolege mu na lađi želi učiniti »ribarima ljudi«, povjeriti im poslanje. Promjena se očituje u tome što su oni »ostavili sve i pošli za njim.« Zajedništvo, s početka nepojmljivo, na koncu se ipak ostvarilo – zahvaljujući uključnom opraštanju s Isusove strane – i donosi novu kvalitetu u život onih koji su takvo oprostjenje iskusili.

Iste elemente nalazimo i kod opisa Levijeva poziva (5,27-32). Ovdje je sredstvo za izražavanje neprikladnosti negodovanje farizeja i pismoznanaca koje očituju Isusovim učenicima (r. 30). Zaključna promjena izražena je već na samom početku: »On sve ostavi i pođe za njim« (r. 28). Slično je i kod opisa Zakejeva poziva na koncu Isusova puta prema Jeruzalemu (19,1-10), gdje se negodovanje zbog neprikladnosti Isusova zajedništva s bogatim nadcarinikom izražava općim mnijenjem: »A svi koji to vidješe stadoše mrmljati: 'Čovjeku se grešniku svratio!'« (r. 7). Promjena je ovdje dojmljivo opisana riječima samog

²⁰ »Tamo gdje Isus daruje grešnicima zajedništvo sa sobom, bilo uzimajući udjela na gozbi, bilo ozdravljajući bolesnika, bilo pozivajući na nasljedovanje, uvijek se ostvaruje, a da to ne mora biti izriječno spomenuto, opraštanje s Božje strane«, Leonhard GOPPELT, *Teologia del Nuovo Testamento*, I, Brescia, 1982., 199.

Zakeja: »Polovicu svog imanja dajem siromasima! I ako sam koga u čemu prevario, vraćam četverostruko« (r. 8).

Malo je drukčije u opisu scene na križu (23,39-43), gdje inicijativa s Božje strane nije prikazana u aktivnom smislu, kao u prethodnim slučajevima gdje je Isus odabrane pojedince prvi pozivao. Ovdje je inicijativa izražena na pasivan način kroz primjer Isusova umiranja. Način na koji je Isus umirao raspetom je razbojniku privukao pozornost i u njemu pobudio istovremeno i vjeru i želju – prepoznao je i priznao raspetom Isusu ne samo njegovu nedužnost, nego i kraljevsko dostojanstvo: »Sjeti me se kada dođeš u kraljevstvo svoje« (r. 42). Neprikladnost zajedništva je već ranije izražena riječima: »Mi po pravdi primamo što smo djelima zaslužili, a on – on ništa opako ne učini« (r. 42). Ostvarenje ove promjene više nije u mogućnosti za drvo prikovanog osuđenika, ali se potpuno oslanja na vjeru u riječi osobe kojoj je povjerovao: »Zaista ti kažem: danas ćeš biti sa mnom u raj« (r. 43).

U perikopama s uključno prisutnom tematikom Božjeg opraštanja prisutna je poruka o pozitivnoj Božjoj volji za opraštanjem koja se ostvaruje u kontaktu s Isusom Kristom. To uključno opraštanje plod je Božje inicijative i donosi mogućnost preobrazbe čovjekova života, i to na bolje, zahvaljujući ostvarenom zajedništvu s njime. S čovjekove strane je potrebno prepoznati taj Kristov poziv i spremno na njega odgovoriti vjerom. Ostalo će Bog urediti.

2.3. Perikope s metaforički prisutnom tematikom Božjeg opraštanja

U Evanđelju po Luki prisutno je i šest metaforika kojima se opisuje Božje opraštanje. Metaforika oslobođenja zadobila je dominantno mjesto, budući da je sastavni i naglašeni dio Isusova predstavljanja u nazaretskoj sinagogi na početku njegova javnog djelovanja (4,16-21), a identificira se pomoću karakteristične uporabe imenice ἄφεσις u Trećem evanđelju.²¹

Metaforika ozdravljenja (5,31-32) unosi pravu malu revoluciju u poimanju odnosa prema povrediteljima: njih ne treba tretirati kao zlikovce koje treba kazniti, nego kao bolesnike koje treba liječiti, tj. većina povreda koje čovjek nanosi drugima više su posljedica vlastite ranjenosti, negoli iskrene zloće. No, isto tako očekuje se da i bolesnici prihvate terapiju, tj. Božje opraštanje čovjek bi trebao doživjeti u funkciji vlastita obraćenja. Ova metaforika identificirana je pomoću sintakse: što je za bolesnika ozdravljenje, to je za grešnika obraće-

²¹ Usp. podnaslov 1.2. ovog članka.

nje, i pomoću konteksta: Isus je božanski liječnik koji svojim stavom uključnog opraštanja ozdravlja život i djelovanje carinika Levija.

Metaforika dugovanja nalazi se u kontekstu žene grešnice na ručku u Šimunovoj kući, u kratkoj prispodobi u 7,41-43 kojom Lukin Isus želi naglasiti uzajamnu spregu između ljubavi i opraštanja. Što je veća ljubav to je i kajanje, tj. obraćenje autentičnije i veće, pa s njime i raste mogućnost prihvaćanja Božje milosti opraštanja. Ali isto tako vrijedi i obratno: komu je puno oprošteno, osposobljava ga se da puno više ljubi, negoli da mu je samo malo oprošteno.

Metaforika nove prilike u neplodnoj smokvi – slici grešnika – koja iscrpljuje zemlju i ne donosi plod (13,6-9), pokazuje kako se za opraštanje pretpostavlja ozbiljan i zauzet trud, zbog kojeg vrijedi dati novu priliku grešniku za ostvarenje zdravijeg i kvalitetnijeg života, ali i to da opraštanje nije prilika da se izigrava ničija dobrota i ustrajnost. Glagol ἀφίημι (r. 8) upućuje na to da tu nije riječ o samo doslovnom ostavljanju, nego i o prisutnom uključnom opraštenju, koje se ipak ne može iskorištavati u nedogled.

U poznatom 15. poglavlju tri prispodobe o milosrđu metaforički su prikaz kako opraštanjem čovjek povraća izgubljenu vrijednost u svom životu, bilo da je riječ o ovci, novcu ili nekom najmilijem. Metaforika je identificirana početnim gubitkom zajedništva koje nanosi štetu i bol, a koje na koncu ponovno bude u radosti uspostavljeno – što se ne da razumjeti ukoliko u tom procesu nije bilo uključno prisutno i opraštanje. Pastoralno je zanimljiva gradacija karakterizacije izgubljenih: ovca (nerazumna), drahma (nesvjesna), mlađi sin (svjestan i slobodan), i susljedni način postupanja. Dok za nerazumnim i nesvjesnim treba krenuti da mu se pomogne vratiti u puninu zajedništva, za onog koji zlo čini svjesno i slobodno nema pomoći sa strane dok sam ne dotakne dno vlastite bijede i dok na vlastitoj koži ne iskusi posljedice svoje zloće.

Metaforika prave religioznosti u prispodobi o farizeju i cariniku (18,9-18) prepoznaje se u rečenici na koncu: »ovaj siđe opravdan kući, a ne onaj«, pri čemu se to odnosilo na to da je uslišana molitva carinika koji se u Hramu molio za opraštenje grijeha: »Bože, milostiv budi meni grešniku.« Prava religioznost nije u samohvali i samospasenju, nego u stavu kojim čovjek prihvaća istinu o vlastitoj grešnosti i vapije Gospodinu. Tada se i Božje opraštanje uključno događa u stvarnosti opravdanja, koja omogućuje čovjeku pristup u cjelovito spasenje.

Ovih šest metaforika opraštanja prisutne su u Evanđelju po Luki u sklopu Isusovih pouka, fiktivnog su karaktera, služe se analogijama, bez izričitog spomena opraštanja, koje je ipak prisutno na uključan način.

Zaključak

Tema Božjeg opraštanja važna je u Evanđelju po Luki. Gledajući kvantitativno, riječ je o dvadeset mjesta na kojima je ta tema prisutna u smislu Božjeg opraštanja i o samo tri mjesta gdje se jasno zaključuje da je riječ o međusobnom ljudskom praštanju (6,37; 11,4; 17,3-4). Iz ove potonje činjenice dade se zaključiti da tema opraštanja u Trećem evanđelju ima više funkciju pobuđivanja vjere u Božju dobrotu i milosrdnost, koja je preduvjet da bi vjernik kršćanin i svoje svakodnevno opraštanje prema svojim bližnjima mogao uopće zaživjeti.

Ovaj veliki broj spomena teme Božjeg opraštanja predstavlja se na različite načine, što pokazuje pastoralnu obzirnost, ali i mudrost: velikim brojem ponavljanja ističe se važnost teme, a različitim načinima predstavljanja održava se kod čitatelja interes za tu istu temu. Izrijeком (1,77; 3,3; 5,17-26; 6,37; 7,36-50; 11,4; 12,10; 17,3-4; 23,34; 24,47), naglašavajući u odnosnim perikopama da je opraštanje Božji nezasluzeni dar, kojemu se otvaramo vjerom i obraćenjem. Uključno (5,1-11.27-32; 19,1-10; 23,39-44), naglašavajući Isusovu posredničku ulogu i novu budućnost koju Božje opraštanje čovjeku omogućava. Metaforički (4,16-21; 5,31-32; 7,41-43; 13,6-9; 15; 18,9-18), naglašavajući potrebu i izvjesna svojstva Božjeg opraštanja, izbjegavajući pritom silinu argumenata i stvarajući priliku za vlastito razmišljanje nad iznesenim slikama.

Stoga ne čudi da se može steći dojam kako su upravo pojedine perikope o opraštanju iz Evanđelja po Luki vjerojatno imale presudan utjecaj na shvaćanje pojma opraštanja uopće u kršćanskom svijetu. Dovoljno se pritom sjetiti prispodobe o milosrdnom ocu, raskajanog razbojnika na križu, ili Isusova opraštanja s drveta križa – sve perikope koje nalazimo samo u Trećem evanđelju. Tim više čudi da dokument *Biblija i moral* izlažući nauk o Božjem praštanju u Novom zavjetu, od tamo upotrijebljene trideset i jedne biblijske referencije Lukino evanđelje navodi samo jednom, i to na mjestu koje nema veze s opraštanjem.²²

²² Usp. Pouskrnsno ukazanje Petru (Lk 24,34), u: PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, *Biblija i moral*, Zagreb, 2010., 129.

Summary

GOD'S FORGIVENESS IN LUKE'S GOSPEL

Dario TOKIĆ

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
dariatokic@gmail.com

For the Gospel of Luke, the proclamation and the realization of God's forgiveness are an important part of Jesus' messianic mission. This becomes obvious regarding the way in which the evangelist treats the quotation from Is 61:1; 58:6 in Jesus' inaugural speech in the synagogue of Nazareth. In the first part of the article, the author demonstrates the importance of the theme of God's forgiveness in the Gospel of Luke. That theme forms a great inclusion of the Gospel itself with the specific literary expression εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. In the Gospel Jesus' public ministry is initially presented and eventually developed in the function of the God's forgiveness. The second part of the article analyzes different ways of presenting the theme of God's forgiveness: explicitly, inclusively and metaphorically.

Key words: *forgiveness, the Gospel, the Gospel of Luke, messianic mission.*